

Apostolien teot 26

Apt.17:22-34

Viime kerralla tässä Alusta alkaen –ohjelmassa käsitteimme Apostolien tekoja. Siinä olimme Paavalin mukana hänen toisella lähetysmatkallaan. Hän oli siinä päässyt Ateenaan ja keskustellut kaupungin toreilla epikurolaisten ja stoalaisten filosofien kanssa. Jotkut heistä kiinnostuivat Paavalin sanomasta ja veivät hänet mukanaan Areiopagi –nimiselle kukkulalle saadakseen siellä kuulla häneltä lisää hänen opettamistaan asioista.

Jatkamme nyt Apostolien tekojen luvun 17 jakeesta 22.

Paavali astui keskelle Areiopagia ja alkoi puhua: "Ateenalaiset! Kaikesta näkee, että te tarkoin pidätte huolta jumalien palvonnasta. Kun kiertelin kaupungilla ja katselin teidän pyhiä paikkojanne, löysin sellaisenkin alttarin, jossa oli kirjoitus: 'Tuntemattomalle jumalalle.' Juuri sitä, mitä te tuntemattanne palvotte, minä teille julistan (Apt. 17:22-23).

Tämä Paavalin puhe Areiopagilla on syystäkin kuuluisa. Se tapahtuu tilanteessa, jossa nuori kristinusko tulee tekemisiin kokonaan ei-juutalaisen ajatusmaailman kanssa. Sellaisessa tilanteessa kristinuskon sanoma on jollain tavalla ”käännettävä” sille alunperin vieraan maailmankatsomuksen kielelle, jotta sanoman kuulijoiden olisi mahdollista se ymmärtää. Areiopagi –puheessaan Paavali tekee tällaista käännoistyötä stoalaisen filosofian maailmankatsomukseen. Hän tekee sen lähtemällä liikkeelle siitä, että maailma on Jumalan luoma. Se ajatus on jotenkin ymmärrettävissä myös pakanallisille filosofeille. Siinä Paavali tarjoaa heille ymmärryksen tarttumapinnan. Sen päälle hän sitten myöhemmin puheessaan yrittää rakentaa sanomaa Jeesuksesta, Luojan maailmaan lähettämästä pelastajasta.

Retoriikan mestariteos

Areiopagi –puhe on huomionarvoinen siksikin, että se on puhetaidon eli retoriikan mestariteos. Ensinnäkin se on täynnä tyyllillisiä kikkoja, joita ei oikein voi kääntää: samaltakuulostavien sanojen käyttöä, runomittaa jne.

Retorista taitoa osoittaa myös se, miten Paavali lähtee liikkeelle: hän yrittää voittaa puolelleen kuulijoiden hyväntahtoisuuden kehumalla heitä: ”Ateenalaiset! Kaikesta näkee, että te tarkoin pidätte huolta jumalien palvonnasta.” Eli: ”Te olette syvällisiä ihmisiä, joita uskonnolliset asiat kiinnostavat. Sellaisista minä olen teille puhumassa. Kannattaa siis kuunnella.”

Kaikessa puhumisessa olennainen sääntö on se, että kuulijat otetaan huomioon. Keitä he ovat? Mikä heitä kiinnostaa? On luotava silta heidän luokseen, on saatava heidät kiinnostumaan, on tehtävä heistä vastaanottavaisia. Sen Paavali tekee näillä muutamalla lauseella.

Tuntemattomalle jumalalle

Turkimus on paljastanut, että Ateenassa tosiaan oli ”tuntemattomille jumalille” osoitettu alttari, kaupungista Phaleroniin lähtevän kadun varrella. Ja on sellaisia löydetty muualtakin, mm. Olympiasta. Kyse oli varmaankin siitä, että kreikkalaiset ajattelivat, että jos joku jumalista tekee heille hyvää heidän tietämättään, ja he eivät kiitä häntä siitä, niin tuo heille tuntematon jumala saattaa loukkaantua. Varotoimenpiteenä uhrattiin siksi myös tuntemattoman jumalan alttarilla.

Tosin noissa arkeologien löytämissä alttareissa kirjoitus on monikossa, ”tuntemattomille jumalille” eikä yksikössä eli ”tuntemattomalle jumalalle”. Ehkä Paavali muutti tietoisesti tuota sanamuotoa hieman, jotta olisi voinut puhua yhdestä ja ainoasta oikeasti Jumalasta, ja siksi hän viilasi monijumalaisen alttarin kirjoitusta hieman tarkoitukseensa sopivaksi. Tai saattaahan asia tosiaan olla, että jossain Ateenan monista alttareista kirjoitus esiintyy yksikössä.

Joka tapauksessa Paavali sai tuosta alttarin tekstistä hyvän retorisen keinon sanomansa ymmärrettäväksi tekemiseen: ”Te ateenalaiset palvotte tuntemattanne sitä Jumalaa, josta minä kohta teille kerron. Te ette tiedä, kuka hän on, mutta osaatte silti aavistaa, että hän on olemassa. Minä osoitan teille tien, jolla te opitte tuntemaan hänet, ei vain tuntemattomana jumalana.”

Paavali on stoalaisempi kuin stoalaiset itse

”Jumala, joka on luonut maailman ja kaiken, mitä siinä on, hän, joka on taivaan ja maan Herra, ei asu ihmiskäsin tehdyissä tempeleissä. Häntä ei myöskään palvella ihmiskäsin, ikään kuin hän tarvitsisi jotakin - itse hän antaa kaikille elämän, hengen ja kaiken muun (Apt. 17:24-25).

Tässäkin Paavali ottaa kuulijansa esimerkillisesti huomioon. Se, että temppelit ja niiden uhrat ovat itseasiassa turhia todellisen jumaluuden tavoittamiseksi, se oli eräs stoalaisten filosofien keskeisiä opetuksia. Noissa lauseissa Paavali siis osoittautuu stoalaisemmaksi kuin stoalaiset filosofit itse. Hänen puheessaan on jopa kätkeyty piikki stoalaisia filosofeja vastaan: ”Kuinka te sallitte ateenalaisilta tälläistä epäfilosofista mielettömyyttä, että he rakentavat niin paljon temppeleitä ja uhraavat niissä? Eihän oikea jumaluus tarvitse ihmisiltä mitään, vaan päinvastoin lahjoittaa heille kaiken.”

Samalla Paavali kuitenkin hienovaraisesti liittyy stoalaiseen maailmankuvaan raamatullisia ajatuksia, kuten sen, että Jumala on luomisessa puhaltanut ihmisen sieraimiin elämän hengen.

Tässä on kyse jostain samanlaisesta kuin mitä rippikouluopetus on: lähdetään liikkeelle kuulijoita kiinnostavista ja heille ymmärrettävistä asioista ja sitten yritetään liittää niihin heille vieraampia mutta tärkeitä teemoja Raamatun ilmoituksesta.

Nyt Paavalin teemana on se, että me ihmiset olemme Jumalasta täysin riippuvaisia. Hän antaa meille elämän ja hengen ja kaiken muun.

Tämä näkyy mm. siinä, miten ihmiskunta on saanut syntynsä ja levittäytynyt yli koko maan piirin:

Yhdestä ihmisestä hän on luonut koko ihmissuvun, kaikki kansat asumaan eri puolilla maan päällä, hän on säätänyt niille määräjät ja asuma-alueiden rajat, jotta ihmiset etsisivät Jumalaa ja kenties hapuillen löytäisivät hänet (Apt. 17:26-27).

Ihmisen tehtävänä on siis ”etsiä Jumalaa”. Se ei tarkoita ainakaan pelkästään filosofista ja ”tieteellistä” Jumalan etsimistä vaan sitä, että ihminen on Jumalalle kiitollinen ja kunnioittaa häntä elämällä oikein. Sellainen jumalanetsiminen on arvokasta, sillä siinä on ihmisen elämän tarkoitus: etsiä Häntä, josta koko elämäni riippuu; kääntyä Hänen puoleensa kuin puu, joka janoaa vettä ja elämää. Silti tuollainen jumalanetsiminen on kuin hapuilua.

Hänessä me elämme, liikumme ja olemme

Mutta se ei ole hapuilua siksi, että Jumala olisi kaukana:

”Jumala ei kylläkään ole kaukana yhdestäkään meistä: hänessä me elämme, liikumme ja olemme. Ovathan muutamat teidän runoilijannekin sanoneet: 'Me olemme myös hänen sukuaan.' Koska me siis olemme Jumalan sukua, meidän ei pidä luulla, että jumaluus olisi samankaltainen kuin kulta, hopea tai kivi, kuin ihmisen mielikuvituksen ja taidon luomus (Apt. 17:28-29).

Tuossa Paavali jälleen käyttää stoalaisten filosofien ymmärtämää kieltä. Esimerkiksi Seneca – niminen runoilija oli sanonut ”Lähellä sinua on Jumala, hän on sinun kanssasi, hän on sinussa.”

Paavalin ajatus on kuitenkin loppujen lopuksi erilainen kuin Senecan tai stoalaisten. Paavalille Jumalan lähellä oleminen jokaista ihmistä selittyy sillä, että Jumala on luonut kaiken ja pitää kaiken olemassaolon yllä jatkuvalla vaikutuksellaan. Silti Raamatun Jumala on maailmasta erillinen. Hän on Luoja, maailma ja kaikki sen olennot ovat luotuja; Jumalasta täysin riippuvaisia mutta silti eria asia kuin hän. Seneca taas jatkoi em. lausetta näin: ”Siksi sinun on kunnioitettava häntä omassa sisimmässäsi”; eli siis etsittävä Jumalaa omasta sisimmästäsi. Paavali ei ajatellut näin. Hänen mukaansa Jumala ei löydy omasta sisimmästä, vaan Jumalan maailmaan lähettämästä pelastajasta, Jeesukesta.

Silti kreikkalaisten runoilijoiden runon siteeraaminen kelpasi Paavalille evankeliumin puhumisen välineeksi: ”Ovathan muutamat teidän runoilijannekin sanoneet: 'Me olemme myös hänen sukuaan.'” Siitä Paavali pääsee jälleen kritisoimaan stoalaisia heidän omalla kotipihallaan: ”Miten te oikein voitte sietää sellaista, että jumaluudesta tehdään patsaita, joita sitten palvotaan? Teidän uskontonne on rappeutunut siitä, millaista se teidän omien standardienne mukaan kuuluisi olla.”

Varsinainen asia

Tätä Paavali pääsee viimeinkin varsinaiseen asiaansa, Jeesukseen:

Tällaista tietämättömyyttä Jumala on pitkään sietänyt, mutta nyt sen aika on ohi: hän vaatii kaikkia ihmisiä kaikkialla tekemään parannuksen. Hän on näet määrännyt

päivän, jona hän oikeudenmukaisesti tuomitsee koko maailman, ja tuomarina on oleva mies, jonka hän on siihen tehtävään asettanut. Siitä hän on antanut kaikille takeet herättämällä hänet kuolleista. (Apt. 17:30-31).

Ensin Paavali tykittää kovia sanoja: ”Tällaista tietämättömyyttä Jumala on pitkään sietänyt.” Se tarkoittaa kreikkalaista filosofiaa, kreikkalaista taidetta, kreikkalaista runoutta. Siinä voi jollain tavalla näkyä hapuilu kohti Jumalaa, mutta silti se on pohjimmiltaan tietämättömyyttä Jumalasta. Ja sellaisena se on syyllisyyttä Jumalan edessä, koska ihmiset kuvittelevat sen avulla pääsevänsä Jumalan yhteyteen.

”Mutta nyt sen aika on ohi.” Jumala on tuonut maailmaan evankeliumin Jeesuksesta ja nyt se on tullut Ateenaan Paavalin mukana. Siksi kaikkien on tehtävä parannus eli ”muutettava mielensä” (metanoein). Siihen haastaa se, että tulossa on oikeudenmukainen tuomio kaikesta vääryydestä ja eksymyksestä pois Jumalan yhteydestä. Tuomarina on oleva Jumalan siihen tehtävään valitsema mies. Todisteena tästä on se, että Jumala on herättänyt hänen kuolleista.

Tässä kohden Paavali puhuu Jeesuksesta tavattoman niukasti, edes mainitsematta hänen nimeään. Mutta aiemmin Apostolien tekojen luvussa 17 on kerrottu, että kyllä Paavali puhui muutakin: ”Taitaa olla vieraiden jumalien julistajia”, sanoivat toiset, sillä Paavali julisti evankeliumia Jeesuksesta ja ylösnousemuksesta.” (Jae 18) Juuri tuon perusteellahan Paavali oli viety Areiopagille puhettaan pitämään.

Lopputulema

Mikä oli puheen tulos? No se oli ristiriitainen:

Jotkut ivailivat Paavalia, kun kuulivat hänen puhuvan kuolleiden ylösnousemuksesta, toiset taas sanoivat: ”Kenties saamme kuulla sinulta tästä vielä toistekin.” Niin Paavali lähti heidän luotaan. Muutamat kuitenkin hakeutuivat hänen seuraansa ja tulivat uskoon. Heidän joukossaan oli Dionysios, Areiopagin tuomioistuimen jäsen, Damaris-niminen nainen sekä muutamia muita (Apt. 17:32-34).

Eli Areopagilla julistetu evankeliumi sai osakseen toisaalta pilkkaa, toisaalta kiinnostusta. Ja niistä, jotka kiinnostuivat, jotkut ottivat Jeesuksesta kertovan sanoman vastaan eli ”tulivat uskoon”.

Näin kai se on evankeliumin suhteen tänäänkin: toiset pilkkaavat, toiset kiinnostuvat, jotkut tulevat uskoon.

Mikä siis on Paavalin Areiopagi –puheen sanoma nykypäivän evankeliumin julistajille? Se on se, että evankeliumia julistettaessa on oltava retorisesti taitava. Kuulijat ja heidän kiinnostuksensa kohteet ja tietotasonsa on otettava huomioon. On voitettava heidän luottamuksensa, eli puhujan on huolehdittava omasta ”ethoksestaan” eli siitä, että hän tuntuu kuulijoista kuuntelemisen arvoiselta. On tunnettava heidän maailmankuvansa ja ajattelutapansa ja niiden avulla pyrittävä luomaan ymmärtämistä mahdollistavia linkkejä. On puhuttava mielenkiintoisesti ei siten, että sitä jaksaa kuunnella.

Kaiken sen päämääränä tulee olla Jeesus Kristus. Että hänen pelastustekonsa ihmiskunnan puolesta tulisi ymmärrettäväksi.

Kun evankeliumin julistaja on tehnyt kaikkensa tuon eteen, niin siltikään sanoman perillemeno ei ole selvää. Vaikka hän onnistuisi täydellisesti, silti jotkut, useimmiten suurin osa kuulijoista suhtautuu sanomaan välinpitämättömästi, torjuvasti tai pilkallisesti. Mutta joissain kuulijoissa Jumalan Pyhä Henki vaikuttaa niin, että he ottavat sanoman vastaan, ja uskovat sen.